

➤ | Af Johanna Sonne Sørensen, stud.pæd. i pædagogisk psykologi og studerende på KPI-akademiet 2022-23

Åndelighed og troens sprog i Danmark

Mit anliggende med denne artikel er en smule nærgående. I hvert fald for mig selv, for den udfordrer min mangelighed. For det første handler det om sprog, som jeg elsker, men også er ret ærekær omkring (jeg er tidligere danskstuderende). Sproget er fascinerende, fordi det binder mennesker sammen og gør det muligt at dele sine tanker, følelser, oplevelser og viden. Men sproget skal bruges for at forblive levende, ellers bliver det stift og kommer ud af trit med virkeligheden. For det andet handler denne artikel om tro og eksistens, som jeg også elsker, men synes kan være meget privat og prekært. Her oplever jeg ofte, at mine ord kommer til kort og særligt ude i samfundet bliver mine samtaler om tro og eksistens hurtigt akavede, min egen blufærdighed blusser op, og mit sprog for det åndelige kan opleves meget fremmed. Desuden er der langt mellem de eksistentielle samtaler. Er det fordi danskere ikke tror eller har åndelige behov? Er sproget for det åndelige tabt? Eller er tabuet omkring religion for stærkt? Disse spørgsmål giver jeg et bud på i resten af artiklen med afsæt i en definition af åndelighed, en rapport over danskernes åndelige behov, teori om individualiseret tro og refleksioner over udfordringer og muligheder for at tale mere om tro, både i kristne fællesskaber og i samfundet generelt.

Menneskets åndelighed

Den klassiske kristne tredeling opdeler mennesket i krop, sjæl og ånd, hvortil mange pædagogiske og psykologiske teorier også tilføjer et socialt/relationelt aspekt. Kroppen er det biologiske; sindet det psykiske (tanker, følelser, vilje) og ånden – ja, hvad er det egentlig?

Ånden kan ses som menneskets moral, samvittighed, religiøsitet og ansvar¹. Det kan også forklares som en evne til at *se ud over sig selv*, reflektere og skabe mening, hvilket både er noget almenmenneskeligt,

der adskiller os fra dyrene, og samtidig er med til at gøre hvert menneske unikt². Ånden handler altså om, hvordan vi forholder os til og positionerer os i tilværelsens forskellige relationer.

Åndelighed kan opdeles i horisontale og vertikale relationer: i de horisontale relationer er det menneskets forhold til sig selv, til medmennesker, samfundet, naturen og livet generelt. Altså en overvejende eksistentiel dimension. De vertikale relationer er derimod menneskets relation til noget guddommeligt, Gud, "noget højere", spirituelle erfaringer, overbevisninger, værdier m.m.³. Her er det overvejende en religiøs dimension. Kort sagt kan det handle om ånd eller Ånd – i kristendommen vil sidstnævnte være Helligånden. De to dimensioner kan dog ikke skilles helt ad; de hænger sammen og påvirker hinanden.

Tro og ånd i Danmark i dag

Min påstand vil være, at mens der har været et enormt fokus på både fysisk sundhed og mental trivsel, så har ånden været forsømt. Jeg fristes til at spørge: mennesket er krop, sjæl og ånd – men hvad blev der af ånden? Er danskerne ikke længere åndelige?

Rapport om danskernes åndelige behov

Det spørgsmål besvarer verdens største studie af åndelige og eksistentielle behov, som er udført i Danmark af forskere fra Syddansk Universitet. Resultaterne er udgivet i artiklen "Spiritual needs in Denmark" i 2023. De har undersøgt danskernes åndelige behov gennem spørgeskemaer og deres studie viser, at omkring 80 % af de rundt regnet 25.000 deltagere i undersøgelserne tilkendegav at have haft mindst ét stærkt åndeligt behov i løbet af den seneste måned⁴. 'Åndelighed' defineres i undersøgelsen både som menneskets individuelle og kollektive oplevelser og søgen efter mening, formål og transcendens og menneskets forbundethed til sig selv

og verden omkring⁵. I spørgeskemaet skelnes mellem fire dimensioner af åndelighed: 1) Religiøse behov: det transcendentale, Gud, Allah, Universet, det troende fællesskab og praksis. 2) Eksistentielle behov: refleksioner over liv og død, meningen med livet. 3) Generativitet: behov for at give noget videre til andre og at hjælpe andre. 4) Indre fred: fornemmelse af fred og hvile i naturen⁶. Resultaterne viser, at behov for indre fred og generativitet får højest score, hvor henholdsvis 68,7 % og 63,3 % rapporterede at have haft mindst ét åndeligt behov af den type inden for den seneste måned. Til sammenligning havde 41,5 % et eksistentielt behov og kun 17,9 % et religiøst behov⁷. Undersøgelsen viser altså, at langt de fleste danskere oplever åndelige behov, ikke mindst i den eksistentielle dimension. Samtidig oplever omkring 1 ud af 5 danskere religiøse åndelige behov. Men hvordan ser det ud med gudstroen i Danmark i dag?

Aftraditionaliseret og individualiseret gudstro

Jeg tror, at individualismen har fået stærk indflydelse på troslivet. Individualismen medfører, at hvert enkelt individ kan praktisere sin tro privat uden at være bundet af religiøse traditioner og kirkelige dogmer⁸. Med privatiseringen og aftraditionaliseringen åbnes der op for flere til- og fravalg, og det kan forklare, at nogen fx tror på både Jesus og reinkarnation. Man kan også antage, at mange måske tror på Gud, men at synet på Gud har ændret sig fra den traditionelle opfattelse af Gud som en personlig gud til i dag i højere grad at tænke Gud som en åndelig kraft⁹.

I rapporten om åndelige behov erklærede 41 % procent af deltagerne sig som religiøse, hvoraf kun 35 % markerede kristendom som deres tro¹⁰. Omkring 75 % af danskerne er i dag betalende medlemmer af Folkekirken, men kun 2 % går ugentligt til gudstjeneste¹¹. Disse tal tyder på, »»

»» at en del ser sig selv som religiøse og kristne med tilhørsforhold til Folkekirken, men at praksis og fællesskab ikke har en særlig stor plads. Det kan medvirke til eksistentiel ensomhed og besvær med at tale om åndelighed. Et forsigtigt bud er også, at forsømmelsen af menneskets åndsdimension kan være medvirkende til den store mistro og ensomhed, vi ser i dag?

Udfordringer for åndelige samtaler

Til trods for, at mange tror på Gud og endnu flere oplever åndelige behov, så taler de færreste særligt meget om det. Det kan der være flere grunde til, hvoraf jeg vil komme ind på tre:

1. Åndelighed er tabu

Ifølge "Spiritual needs in Denmark" er tro og overbevisning sociale tabuer, kun overgået af psykiske lidelser. Til trods for det, så svarer mange af deltagerne i undersøgelsen paradoksalt nok, at det faktisk var en rar og positiv oplevelse at blive spurgt ind til det åndelige og eksistentielle i spørgeskemaet¹². Det peger på, at mange faktisk gerne vil dele deres åndelige tanker trods tabu. Den invitation må vi gå ind i med respekt!

2. Sproget mangler

En anden udfordring for åndelige samtaler er manglen på et sprog for det åndelige. Den pointe udtrykker psykolog Dorte Viftrup: som følge af religionens privatisering og individualisering, står åndeligheden svagt i Danmark, også i sproget¹³. Hun peger på, at børn i høj grad mangler voksne at tale med om de åndelige-eksistentielle tanker, som de faktisk gør sig. Men er man ikke vant til at tale om eksistentielle emner og transcendentale oplevelser, kan det være en udfordring at finde ord og blive forstået.

3. Viden og undervisning mangler

I sammenhæng med forrige punkt, så mangler mange også viden og forståelse for religion og tro. Viftrup peger på, at skoleloven fra 1993 beskriver syv centrale aspekter ved elevers alsidige udvikling, hvoraf åndeligheden er en af dem. Alle aspekterne har været understøttet af forskellige særlige indsatser fra undervisningsministeriet – altså med undtagelse af åndeligheden¹⁴. Den åndelige dannelse ser umiddelbart ud til at gå under

radaren. Der ligger altså i Folkeskolen både en stor forsømmelse og et stort potentiale for at rette op på det og give eleverne mere åndelig dannelse.

Muligheder for åndelige samtaler

Trods mange udfordringer, så er der også mange muligheder for åndelige samtaler, og der er i hvert fald belæg for, at mange danskere har åndelige behov.

Kirken og den kristne kan invitere til fællesskab og et religiøst begrebsapparat

Hvordan kan vi få skabt et fælles sprog for det åndelige på tværs af befolkningen? Viftrup mener, at det fælles sprog skabes gennem relationer, men at der også er et behov og en åbenhed for at tage i mod det åndelige-eksistentielle begrebsapparat for bl.a. sorg og tab, som Folkekirken tilbyder¹⁵. I kirken ligger sproget for det

åndelige til en vis grad klar. Jeg mener ikke, at vi bare kan hælde religiøst sprog på mennesker og overvælde dem med åndelige samtaler. Det må begynde i gode relationer med en oprigtig interesse for det andet menneske og nysgerrighed på, hvad de egentlig tror på og tænker om tilværelsen.

Religiøst sprog og fortællinger

De store fortællinger og verdensbilleder er ikke længere generelt rammesættende for menneskers liv, men mennesket har stadig brug for at finde mening og at se sit liv i en større sammenhæng. Mennesket har altid været fanget af fortællinger, og i kristendommen har vi stadig masser af bibelhistorier at fortælle. Vi kan samtidig samle menneskers mange små fragmenterede livsfortællinger i Guds store fortælling om mennesket som

FOTO AF IGOR OMILAEV PÅ UNSPLASH

skabt, faldet, opretholdt og genløst¹⁶. Det er der et stort potentiale i.

Kristi ord

Paulus opmuntrer os til at gå med det gode budskab, så folk kan høre om Jesus: "Troen kommer altså af det, der høres, og det, der høres, kommer i kraft af Kristi ord" (Rom 10, 17). Paulus minder os om, at vi ikke bare går med et tørt begrebsapparat, men med et godt og vigtigt budskab, og at *Kristi ord* kan frelse mennesker. Derfor må vi også overveje, om man overhovedet kan udvikle og bruge et åndeligt/kristent sprog uden at have en personlig tro på Jesus? Vil det åndelige sprog være et middel på vejen til tro eller et mål i sig selv? Spørgsmålene er større end hvad, der kan besvares her, men vi må være bevidste om faren for et instrumentalt syn på kristendommen og for at fastholde "en diffus tro", som ikke leder hen til en konkret frelser.

Det kristne fællesskab – smittet af samfundet?

Jeg vil slutte af med et par refleksioner over mine erfaringer med det kristne fællesskab indefra. Egentlig tror jeg, at man i kirke, missionshuse, friskoler osv. er gode til at tale om Gud, om prædikenen og at synge lovsange sammen. Min påstand er, at alt det kan man sagtens gøre – uden at dele sine egne tanker, oplevelser og følelser. Jeg oplever mange, mig selv inklusiv, bevare en armslængde til åndeligheden og den personlige tro. Jeg dristes til at spørge, om privatiseringen af troen er rykket med ind i det kristne fællesskab? Hvis den er, så er der gode grunde til at kæmpe i mod den og i stedet i fællesskab forstå mere af Guds kærlighed.

Hvem spørger til min tro?

En veninde formulerede en dag: "Hvis ikke mit kristne fællesskab spørger til min tro, hvem gør så?". Sætningen satte sig fast, for det udtrykte nogle af mine egne oplevelser og følelser. Jeg savner, at nogle udfordrer mig (kærligt!) på min halvlunkne tro, at nogen spørger, hvordan jeg *virkelig* har det med at tro på Gud, at nogen tilbyder at bede for mig. Som kristen og personligt troende har jeg brug for at dele mit trosliv med andre, blive udfordret og opmuntret til at leve som

discipel af Jesus og til at få luft for min tvivl, skepsis og frustrationer, når de melder sig på banen.

En medvandrer til vandringen

Ikke alt skal deles med alle(!), men for de fleste er det afgørende at tale med *nogen* om de helt nære, personlige åndelige behov og oplevelser. For mange vil det også være en stor velsignelse at have bare én medkristen at føre dybe åndelige samtaler med. De unge savner medvandrere, som vil følge dem og vise dem vej i troen. Det er i hvert fald konklusionen på en mindre undersøgelse fra KFS' landslejr Discipeltræf i 2017¹⁷. Se evt. hjemmesiden www.medvandring.kfs.dk.

Vi mangler "Filip'er"

Også det åndelige og "kristne" sprog trænger måske til at blive set efter i sømmene. Jeg tror, at vi i stil med Filip til den etiopiske hofmand (ApG 8,26-40) skal turde spørge hinanden: *Forstår du det, du læser, hører og selv siger? Eller måske grave lidt dybere: Hvordan forstår du det, du læser, hører og siger? På den måde kan vi måske komme bag om letkøbte "rigtige" svar og floskler, som med tiden har mistet lidt af sin betydning. Hvis vi tør dykke ned i de åndelige samtaler, så vil sproget udvikle sig, og vi kan blive klogere på, hvem Gud egentlig er.*

Afrunding

Der er både mange udfordringer og muligheder i forbindelse med åndelige og eksistentielle samtaler og for at udvikle et sprog for troen. Mit håb med denne artikel er at gøre opmærksom på, hvor mange danskere, der faktisk går rundt med åndelige behov og en oplevelse af, at det er rart at blive spurgt ind til åndelige emner, selvom det også er tabu. Der er faktisk et fundament for at tale om troen på Gud, og måske en længsel efter at kunne sætte ord på åndelige behov og oplevelser. Samtidig håber jeg, at artiklen bliver en opmuntring for kristne og deres fællesskaber til at lade sproget for troen folde sig ud, vokse og blive mere levende, til glæde for relationer, åndelig modning og en dybere, fælles forståelse af *Kristi ord*.

Bibliografi

Andersen, Peter B., og Peter Lüchau.

"Individualisering og aftraditionalisering af danskernes religiøse værdier." I *Små og store forandringer. Danskernes værdier siden 1981*, af Peter Gundelach, 76-96. København: Hans Reitzels Forlag, 2011.

Hvidt, Niels Christian, Dorte Toudal Viftrup, og Ricko Damberg Nissen. "Spiritualitet og sundhed." *Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund*, nr. 38, 2023: 5-16.

Lüchau, Peter. "Danskernes gudstro siden 1940'erne." I *Gudstro i Danmark*, af Morten Thomsen Højsgaard og Hans Raun Iversen, 31-58. København: ANIS, 2005.

Pahuus, Mogens. "Ånden og det åndelige." I *Åndelig omsorg*, af Vibeke Østergaard Steinfeldt, Dorte Toudal Viftrup og Niels Christian Hvidt, 31-44. København: Munksgaard, 2019.

Pedersen, Carsten Hjorth. "Vi savner medvandrere, der vil tale om "the Word and the World"." *Børn i pluralisme*, 2018: 41-48.

Pedersen, Carsten Hjorth. "Et kristent livs- og menneskesyn." I *Pædagogik i kristent perspektiv*, af Carsten Hjorth Pedersen, 32-52. København: Credo Forlag, 2002.

Stripp, Tobias Anker, et al. "Spiritual needs in Denmark: a population-based cross-sectional survey linked to Danish national registers." *The Lancet Regional Health - Europe* vol. 28, 12. 3 2023.

Viftrup, Dorte Toudal. "Nyt forskningsprojekt om børns åndelige og eksistentielle dannelse og sproglighed ser dagens lys..." *Religionslæreren. Tidsskrift for religionsundervisning i Danmark*, 4 2021: 7-9.

¹ Pedersen 2002, 41

² Pahuus 2019, 32

³ Hvidt, Viftrup og Nissen 2023, 8-9

⁴ Stripp et al. 2023

⁵ Stripp et al. 2023

⁶ Stripp et al. 2023, 3

⁷ Stripp et al. 2023, 6-7

⁸ Andersen og Lüchau 2011, 78-79

⁹ Lüchau 2005, 39

¹⁰ Stripp, et al. 2023, 8

¹¹ Stripp, et al. 2023, 3

¹² Stripp, et al. 2023, 12

¹³ Viftrup 2021, 7

¹⁴ Viftrup 2021, 8-9

¹⁵ Viftrup 2021, 8

¹⁶ Pedersen 2002, 40

¹⁷ Pedersen 2018, 1

Denne artikel er blevet til på baggrund af Johanna Sonne Sørensens afsluttende opgave på KPI Akademi, som kan læses i sin fulde længde på <http://kpi.dk/hvad/kpi-akademi.aspx>